

ศีลในฐานะเครื่องมือพัฒนามนุษย์

Precepts as a Tool of Human Development

พระครูกิตติโชติคุณ¹,
จรัส ลีกา², พระสมบัตร ฐิตญาโน³,
ปัญญา ศาสตรา⁴ และ จีรภัทร โคตรบรรเทา⁵
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น^{1,2,3}
ผู้อำนวยการสำนักงานการศึกษานอกโรงเรียน จังหวัดเลย⁴
มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ⁵
**Phrakrukittichotikun¹,
Jaras Leeka², Phrasombat Thitayano³,
Panya Sattrat⁴ and Teerapat Khotbuntao⁵**
Mahachulalongkornrajavidyalaya University Khonkaen Campus, Thailand^{1,2,3}
Director of Non-formal Education Office, Loei Province, Thailand⁴
North Eastern University, Thailand⁵
Email : Phrasomphanpalakung@gmail.com

บทคัดย่อ

ศีลในฐานะเป็นเครื่องมือในพัฒนามนุษย์ทั้งทางกายทางวาจาให้มีความเป็นปกติ เพื่อความสงบสุขของสังคม และเป็นเครื่องมือในพัฒนามนุษย์ด้วยยกระดับจิตวิญญาณของมนุษย์ให้สูงขึ้นมากกว่าสัตว์ประเภทอื่นๆ เริ่มจากระดับปัจเจกไปจนถึงระดับอภิมนุษย์ (Superman)

คำสำคัญ: ศีล; การพัฒนามนุษย์

Abstract

The precept is such as a tool in developing of human, both physical and verbal for social peace. It is a tool for human development with improving a higher level of human spirit more than any other beings from the individual to the superman.

Keywords: Precept; Human Development

บทนำ

การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศในแนวทางนี้ตอบสนองกับการแก้ไขปัญหาระดับชาติโดยเน้นการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางในการพัฒนาดำเนินการต่อยุทธศาสตร์ในการแก้ไขปัญหาและวิกฤตการณ์ในสังคมไทยด้วยการยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงตามพระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ซึ่งทรงมีพระราชดำรัสด้วยความห่วงพระทัยว่า ปัญหาที่สั่งสมมานานจะไม่ได้รับการแก้ไข และจะทวีความรุนแรงยิ่งขึ้นในสังคมไทยหากการพัฒนาประเทศยังคงยึดเศรษฐกิจเป็นศูนย์กลางแทนการพัฒนาคนที่มีคุณภาพของสังคม บรรทัดฐานชีวิตคุณธรรมในสังคมไทยมีที่มาจากหลักคำสอนในพุทธศาสนาซึ่งเป็นคุณธรรมพื้นฐานในวิถีชีวิตของคนไทยซึ่งอนุมานได้จากการดำเนินชีวิตตามปกติของชาวไทยพุทธแนวทางคุณธรรมพื้นฐานดังกล่าว ได้แก่ ศีล 5 คือไม่มุ่งทำร้ายผู้อื่น ไม่ทุจริตฉ้อโกง ไม่ประพฤติผิดในกาม ไม่หลอกลวงกล่าวเท็จและไม่เกี่ยวข้องสิ่งเสพติดให้โทษ (Phra Dharmakitta (P.A. Puytto), 1997 : 22-84)

ในสังคมปัจจุบันเกิดความวุ่นวายมีการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่นเอาเปรียบซึ่งกันและกันเพราะคนในสังคมขาดศีล ศีลถือว่าเป็นมนุษยธรรมคือธรรมของมนุษย์ที่มีความตั้งใจในการงดเว้นจากความชั่วทางกาย และวาจารวมทั้งสิ่งไม่ดีทุกประการ (PhraThepvethi (Prayuth Poyutto), 1989 : 206) เพราะคนจะเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ได้นั้นมิใช่เพราะแค่การเกิดมาเป็นมนุษย์โดยชาติกำเนิดเท่านั้นแต่มีศีลที่เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์และจะต้องประกอบด้วยคุณธรรมอีกมากมายจึงจะทำให้การเป็นมนุษย์นั้นสมบูรณ์ ซึ่งกระบวนการที่น่าศีลมาเป็นเครื่องมือพัฒนามนุษย์ด้วยการฝึกกาย วาจาให้มีความเป็นปกติ โดยมีจุดมุ่งหมายสุดท้ายคือความสงบและร่มเย็นต่อการดำรงชีวิตของตนและสังคม (Somdejprayanasungvonr, 1995 : 30)

พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นว่าโลกนี้จะสงบร่มเย็นเพราะคนในสังคมมีศีลและเคารพสิทธิไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกันทางกายวาจาอันมีพื้นฐานมาจากใจ การกระทำใดที่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการกระทำที่ดีและที่ช่วยคำตอบสำหรับบรรพาสผู้ครองเรือนทั่วไปอยู่ใน ศีล 5 และ ศีล 5 เป็นการปฏิบัติตามแนวพระพุทธศาสนาขั้นต้นหากประพฤติปฏิบัติตามกันไม่ได้ก็จะไม่ได้ประโยชน์จากการเป็นพุทธศาสนิกชนซึ่ง ศีล 5 นี้มีอิทธิพลต่อสังคมมากเพราะจัดเป็นบรรทัดฐานทางสังคมด้านศีลธรรมของพุทธศาสนิกชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันการรักษาศีล 5 จึงเป็นการกระทำความดีทำให้ผู้ที่รักษาศีลมีคุณสมบัติ

ความสามารถช่วยตนเองได้และส่งเสริมชุมชนต่างๆ ให้อยู่ร่วมกันด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย (Thanit, 2540 : 98)

ดังนั้น ศิล ดั้งที่กล่าวมานี้จึงมีความสำคัญยิ่งในฐานะเป็นคุณธรรมพื้นฐานความเป็นมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคมและศีลยังเป็นเครื่องมือในการพัฒนาความเป็นมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์และมีความแตกต่างจากสัตว์ประเภทอื่นๆ และบทความนี้จะช่วยชี้แจงเพื่อทำความเข้าใจถึงศีลในพุทธศาสนาว่าเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ได้อย่างไร นอกจากนี้ทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์แล้วยังเป็นพื้นฐานทำให้มนุษย์เข้าถึงคุณธรรมที่สูงอื่นๆ มินิพพานเป็นที่สุดได้ด้วย

ความหมายของศีล

ศีล (Precept) หมายถึง เป็นความประพฤติชอบทางกายและวาจาหรือเรียกว่า ความเป็นปกติคือความมีระเบียบวินัยทางกาย และวาจาโดยอาศัยเจตนางดเว้นจึงละบาปคืออกุศลได้ คือ กายทุจริตวจีทุจริต (Thai Tipitaka 30/92/20)

พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) ได้ให้ความหมายของศีลไว้ว่า ความปกติกาย วาจา กล่าวคือความปกติตามระเบียบวินัย, ปกติมารยาทที่สะอาดปราศจากโทษ, ข้อปฏิบัติในการเว้นจากความชั่ว, ข้อปฏิบัติในการฝึกหัดกายวาจาให้ดียิ่งขึ้น, ความสุจริตทางกาย วาจา และอาชีพ และยังมักใช้เป็นคำเรียกอย่างง่ายสำหรับคำว่า "อธิศีลสิกขา" อันได้แก่ข้อปฏิบัติขั้นต้นเพื่อการฝึกตนในทางพระพุทธศาสนาด้วย และศีลเป็นข้อปฏิบัติขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพฤติทางกายและวาจาให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อประโยชน์ขั้นพื้นฐานคือความสุขและไม่มีการเบียดเบียนกันในสังคม (Phrathepvethee, 1989 : 65)

ราชบัณฑิตยสถาน, ได้ให้ความหมายของศีลไว้ในหนังสือพจนานุกรมแปล ไทย-ไทย สรุปลได้ว่า ข้อบัญญัติทางพระพุทธศาสนาที่กำหนดการปฏิบัติกายและวาจา เช่น ศีล 5 ศีล 8 การรักษากายวาจาให้เรียบร้อย เป็นธรรมข้อ 1 ในทศพิธราชธรรม (Royal Academy, 1999 : 6)

เปลื้อง ณ นคร N Nakhorn (2018 : 1) ได้ให้ความหมายของศีลไว้ในหนังสือพจนานุกรมแปล ไทย-ไทย สรุปลได้ว่า ศีล หมายถึง ความเคย, นิสัย, ความประพฤติองค์แห่งจรรยา, ข้อบัญญัติสำหรับความประพฤติ, บัญญัติทางพระพุทธศาสนา, ศีลคือการรักษากาย

วาทะให้เรียบร้อยเป็นปกติ หมายถึง ความประพัตถิการ และวาทะให้สุภาพเรียบร้อยเพื่อรักษาสันติสุขแห่งประชุมชน, ศิลปะในพระพุทธศาสนา

โดยสรุปแล้วศิลปะเป็นข้อปฏิบัติตนขั้นพื้นฐานในทางพระพุทธศาสนา เพื่อควบคุมความประพัตถิการทางกายและวาทะให้ตั้งอยู่ในความดีงามมีความปกติสุข เพื่อให้เป็นกติกาข้อห้ามที่ใช้แก้ปัญหาขั้นพื้นฐาน 5 ปัญหาหลัก ซึ่งทำให้เกิดความสงบสุข และ ไม่มีการเบียดเบียนซึ่งกันและกันในสังคม และยังช่วยพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่ประเสริฐอีกด้วย

ความสำคัญของศิลปะ

ในสิลสูตรพระไตรปิฎกเล่มที่ 22 (พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 14 อังคุตตรนิกาย ปัญจก-ฉกนิบาต) ได้กล่าวถึงความสำคัญของศิลปะโดยมีใจความว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศิลปะ 5 ประการ คือ 1) ผู้ทุศีล มีศิลปะ 5 ในธรรมวินัยนี้ ย่อมถึงความเสื่อมโทรมทุกข์อย่างมากมายอันมีความประมาทเป็นเหตุ 2) กิตติศัพท์ที่ชั่วของผู้ทุศีล มีศิลปะ 5 ย่อมฟังไป 3) ผู้ทุศีลมีศิลปะ 5 จะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมไม่อาจอาจเก้อเขินเข้าไป 4) คนทุศีล มีศิลปะ 5 ย่อมเป็นผู้หลงกระทำกาละ 5) คนทุศีล มีศิลปะ 5 เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงอบาย ทุคติ วินิบาต นรก, ดูกรภิกษุทั้งหลาย โทษของคนทุศีล เพราะศิลปะ 5 ประการนี้แล

และในพระสูตรยังได้กล่าวถึงอานิสงส์ของศิลปะไว้โดยมีเนื้อความสรุปได้ว่า ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของคนมีศิลปะ เพราะความถึงพร้อมด้วยศิลปะ 5 ประการคือ 1) คนมีศิลปะ ถึงพร้อมด้วยศิลปะ ในธรรมวินัยนี้ย่อมถึงกองโภคทรัพย์อันมีความไม่ประมาทเป็นเหตุ 2) กิตติศัพท์อันงามของคนมีศิลปะ ถึงพร้อมด้วยศิลปะ ย่อมฟังไป 3) คนมีศิลปะ ถึงพร้อมด้วยศิลปะจะเข้าสู่บริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท สมณบริษัท ย่อมไม่อาจเก้อเขินเข้าไป 4) คนมีศิลปะ ถึงพร้อมด้วยศิลปะ ย่อมเป็นผู้ไม่หลงกระทำกาละ 5) เมื่อตายไปย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์, ดูกรภิกษุทั้งหลาย อานิสงส์ของคนมีศิลปะ เพราะความถึงพร้อมด้วยศิลปะ 5 ประการนี้แล (Thai Tipitaka 30/92/20)

ประเภทของศิลปะ

ศิลปะ แบ่งเป็น 3 ระดับ คือ จุลศิลปะ (ศิลปะอย่างน้อย) ได้แก่ ศาสตร์ศิลปะทั้ง 2 คือ 1) ศิลปะ 5 2) อาชีวภูมิศาสตร์ มัชฌิมศิลปะ (ศิลปะอย่างกลาง) ได้แก่ บรรพชาศิลปะทั้ง 2 คือ 1) อรรถศิลปะ 2) ทศศิลปะ และ มหาศิลปะ (ศิลปะอย่างสูง) ได้แก่ อุปสมบททั้ง 2 คือ 1) ภิกษุณีวินัย

2) ภิกษุวินัย โดยมีรายละเอียด ดังนี้ 1) ปญจศีล (ศีล 5) หรือเรียกว่านิจจศีล (คือถือเนื่องนิจจ) 2) อาชีวัฐฐมกศีล (ศีลกุศลกรรมบท 10) หรือเรียกว่าอาทิพรหมจริยาศีล (หรือเรียกอีกอย่างว่า นวศีล) 3) อัฏฐศีล (ศีล 8) หรือเรียกว่าอุโบสถศีล (ศีลอุโบสถ) 4) ทสศีล (ศีล 10) 5) ภิกษุณีวินัย (ศีล 311) และภิกษุวินัย (ศีล 227) และยังได้แสดงให้เห็นถึงระดับแห่งศีลที่ต่างกัน เพราะระดับของสัมมาอาชีวะต่างกันกล่าวคือระดับของศีลคือระดับขั้นของการใช้ปัจจัยบริโภคน้ำที่จำเป็นในการดำเนินชีวิต ดังนี้

ศีล 5 คือการเสพโดยไม่เบียดเบียน อาชีวัฐฐมกศีล การแสวงหาทรัพย์ที่ไม่เป็นเหตุให้ผู้อื่นเดือดร้อนจากการแสวงหาทรัพย์นั้น อุโบสถศีล คือ การไม่เสพกามคุณ เพราะมนุษย์ไม่เสพกามคุณก็ไม่เสียชีวิตเพราะอดตาย ทสศีล คือ การดำรงชีวิต อย่างนักบวชแท้จริง คือไม่สะสมลาภมีเงินและทองเหมือนฆราวาสแต่ดำรงชีวิตได้ด้วยการขอ อันเป็นเหตุให้ระงับการปฏิภพดีให้ดีให้สมกับที่ชาวบ้านให้ และภิกษุณีวินัย และภิกษุวินัย คือการดำรงชีวิตที่ประหยัด เหมาะสม คุ่มค่า ไม่เดือดร้อนทนายผู้ให้ รักษาปัจจัยที่ทนายให้แล้วพอเพียงเท่าที่มี มีระเบียบที่ไม่หนักใจผู้ให้รู้ดั่ง แม้จะไม่จัดเป็นศีลหรือวินัย เพราะไม่ใช่สิ่งที่พระพุทธองค์ทรงบังคับให้ทำ แต่ก็ไม่ทรงห้าม เพราะเป็นสิ่งที่ปฏิบัติได้ยากและลำบาก ทรงสรรเสริญผู้ปฏิบัติ จัดเป็นการควบคุมการใช้ปัจจัยสิ่งที่อุกฤษฏที่สุด (Phra Dhampitaka (P.A. Puytto), 1996 : 8)

ประโยชน์ของศีลและอานิสงส์ของศีล

ประโยชน์ของศีลในขั้นพื้นฐานคือทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้จิตสงบได้ง่ายในการทำสมาธิ ในระดับของบรรพชิต ศีลจะมีจำนวนมาก เพื่อกำกับให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรสามารถครองตนในสมณภาวะได้อย่างสมบูรณ์ และเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ในขั้นสูงต่อไปได้ และในพระไตรปิฎก เล่มที่ 11 (พระสุตตันตปิฎก เล่มที่ 3 ทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค) ได้พรรณนาอานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคณผู้มีศีลไว้ 5 อย่าง ดังนี้

1. ดูรผู้มีอายุทั้งหลาย คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลในโลกนี้ย่อมประสบกองแห่งโภคะใหญ่ ซึ่งมีความไม่ประมาณเป็นเหตุ นี้อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคณผู้มีศีลข้อที่หนึ่ง
2. ดูรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก เกียรติศัพท์ที่ติงามของคณผู้มีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีล ย่อมระบือไป นี้อานิสงส์ของศีลสมบัติของคณผู้มีศีลข้อที่สอง

3. ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลเข้าไปหาบริษัทใดๆ คือ ชัตติยบริษัท พราหมณบริษัท คฤหบดีบริษัท หรือสมณบริษัท เป็นผู้แก้แล้วถ้าไม่แก้เงินเข้าไปหา นี้อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีลข้อที่สาม

4. ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลยอมเป็นผู้ไม่หลงทำกาละ นี้อานิสงส์ของศีลสมบัติของคนมีศีลข้อที่สี่ ฯ

5. ดุรผู้มีอายุทั้งหลาย ข้ออื่นยังมีอีก คนมีศีลถึงพร้อมแล้วด้วยศีลยอมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก นี้อานิสงส์แห่งศีลสมบัติของคนมีศีลข้อที่ห้า ฯในขั้นพื้นฐานคือทำให้กาย วาจา ใจ สงบไม่เบียดเบียนตนเองและผู้อื่น ทำให้สามารถที่จะทำให้จิตสงบได้ง่ายในการทำสมาธิ ในระดับของบรรพชิต ศีลจะมีจำนวนมาก เพื่อกำกับให้พระภิกษุสงฆ์สามเณรสามารถครองตนในสมณภาวะได้อย่างสมบูรณ์ และเอื้อต่อการประพฤติพรหมจรรย์ในขั้นสูงต่อไปได้ (Thai Tipitaka 228-229)

ดังนั้นศีลจึงเป็นความมีระเบียบวินัยกฎเกณฑ์ข้อบังคับสำหรับควบคุมประพฤติทางกายของคนในสังคมให้เรียบร้อยดีงามเป็นแบบแผนอันหนึ่งอันเดียวกันจะได้อยู่ร่วมกันด้วยความสุขสบายไม่กระทบกระทั่งซึ่งกันและกันให้ห่างจากความชั่วร้ายทั้งหลายการอยู่ร่วมกันเป็นหมู่เหล่าถ้าขาดระเบียบวินัยต่างคนต่างทำตามอำเภอใจความขัดแย้งและลักลั่นก็จะเกิดขึ้นยิ่งมากคนก็ยิ่งมากเรื่องไม่มีความสงบสุขการทำงานที่ทำก็จะเสียผลศีลจึงมีฐานะเป็นวินัยสำหรับทุกคนเพื่อไต่เต้าไปหาความดีงามสูงสุดในพระพุทธศาสนาถือเป็นรากฐานของสมาธิและปัญญา (Prateppariyattimatee, 1997 : 17)

ศีลในฐานะเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์

คำว่า “พัฒนา” ในภาษาสันสกฤตมาจาก “วรณ” แปลว่า ความเจริญ มาจากบาลีว่า “วฑฺฒน” หรือ “วฒฺณะ” แปลว่า ความเจริญ ความงดงาม เพิ่มขึ้น ทำให้ยืนยาวขึ้น และนำมาใช้ในภาษาไทยก็มีความหมายว่า ความเจริญ ความงอกงาม การขยายขยาย (Royal Academy, 1999 : 580)

คำว่า “พัฒนา” หรือ “วฒฺณ” ในภาษาบาลีนั้น แปลว่า รก คือ รกอย่างหนาแน่น เช่น รกหญ้า ฝมบนศีรษะรก ก็เรียกว่า พัฒนา คือ เป็นความเจริญด้วยเหมือนกัน ถ้าบุคคลมีความประพฤติหรือการกระทำที่ไม่มีประโยชน์อะไรในโลกนี้ก็เรียกว่า คนทำโลกให้รก รวมความคำว่า “พัฒนา” แปลว่า ทำให้รกหรือสร้างความรก ถ้าจะให้รกไปด้วยคนดีหรือทรมนุษย์

ที่ดีแล้ว จำเป็นต้องส่งเสริมปลูกสร้างทัศนคติ โดยต้องพัฒนาทางจิตซึ่งเป็นผู้นำของกาย พัฒนาความรู้เพื่อให้เกิดความเห็นที่ชอบหรือเกิดปัญญา

การพัฒนาที่สมบูรณ์แบบจำเป็นต้องพัฒนาให้ครบทั้ง 2 ด้าน กล่าวคือ ควรพัฒนาทั้งทางวัตถุและทางจิตใจให้ควบคู่กับทัศนคติ โดยเฉพาะทัศนคติเป็นการพัฒนาทางด้านจิตใจจะต้องเน้นเป็นพิเศษ เพราะหากพัฒนาให้ถูกต้องดีงามแล้วก็จะสามารถควบคุมการพัฒนาทางด้านวัตถุให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้องได้ การพัฒนาจิตที่ถูกต้องก็คือพัฒนาจิตให้มีธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจพัฒนาจิตให้มีสมาธิ ตั้งมั่น มั่นคง สะอาด สว่าง สดจากกิเลสที่เป็นเครื่องเศร้าหมองทั้งหลาย จนเป็นจิตที่ควรแก่การทำงานและสามารถจะนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ (PhraDhampitaka (P.A. Puytto), 1996 : 92)

สำหรับคำว่า “มนุษย์” มีความหมาย 3 นัย ดังนี้

- 1) มนุษย์ หมายความว่า เป็นเหล่ากอ, เชื้อสายหรือลูกหลานของมนุษย์
- 2) มนุษย์ หมายความว่า เป็นผู้รู้เหตุและมีใช้เหตุ ซึ่งได้แก่ผู้ที่รู้จักดี รู้จักชั่ว รู้จักเหตุ รู้จักผล รู้จักบาป บุญ คุณและโทษนั่นเอง ผู้รู้จักประโยชน์และมีใช้ประโยชน์
- 3) มนุษย์ หมายความว่า ผู้มีใจสูง สูงโดยหนาขึ้น มากขึ้น พอกพูนขึ้น ก่อขึ้น สัมสมขึ้น คือ ปฏิบัติฝึกหัดอบรมสั่งสมขึ้นนั่นเอง ใจที่ประกอบด้วยมนุษยธรรม คุณธรรม มีศีลธรรมหรือใจที่คิดเป็นบุญเป็นกุศล (PhraDhampitaka (P.A. Puytto), 1997 : 62)

ธรรมชาติของชีวิตมนุษย์นั้นเป็นสัตว์ที่ต้องฝึกและฝึกได้ การที่มนุษย์เราจะมีชีวิตที่ดีงาม เราจะต้องมีการศึกษา มีการฝึกฝนพัฒนาตนเอง ซึ่งประกอบด้วยการพัฒนาพฤติกรรมจิตใจ และปัญญา เมื่อเราฝึกฝนพัฒนาและมีการศึกษาก็จะทำให้การดำเนินชีวิตของเราดีขึ้น แต่ถ้าเราไม่เรียนรู้ ไม่ฝึก ก็จะเป็นมนุษย์ที่อยู่ด้วยสัญชาตญาณอย่างเดียว การพัฒนามนุษย์เชิงพุทธต้องมีการพัฒนาด้วยศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งจะถือเป็นการพัฒนาที่จะทำให้เกิดความเป็นมนุษย์ที่ถูกต้องและสมบูรณ์ ดังนี้

- 1) มีความฉลาดหรือสติปัญญาในขั้นพื้นฐานพอแก่การดำรงชีพที่ได้มาจากการศึกษาเล่าเรียน
- 2) มีความรู้เรื่องวิชาชีพจากการเรียนในสาขาวิชาชีพทั้งในระบบและนอกระบบ
- 3) มีมนุษยธรรมหรือมีความเป็นมนุษย์อย่างถูกต้อง คือ การเรียนความเป็นมนุษย์ซึ่งกระทำได้ด้วยการสอน การอบรมจริยธรรม (BuddhasaBhikkhu, 1994 : 5)

การพัฒนามนุษย์เป็นกระบวนการในการพัฒนามนุษย์โดยการนำคำสอนของพระพุทธเจ้ามาเป็นฐานคิด เพื่อให้มนุษย์มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน มีความเจริญเติบโตทั้งทางด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา โดยมีจุดประสงค์เพื่อปรับปรุงผลงานและพัฒนามนุษย์ไปสู่ภพภูมิที่ดีกว่าเดิมและประเภทมมนุษย์แบ่งออกเป็น 2 การ คือ ประเภทแรกคือทุนมนุษย์ในฐานะทรัพยากร คือ เป็นทุน เป็นปัจจัยในการที่จะนำมาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ส่วนประเภทที่ 2 นั้นทุนมนุษย์ในฐานะที่เป็นมนุษย์ ความหมายว่า มนุษย์มีความเป็นมนุษย์ของตัวเอง ชีวิตมนุษย์นั้นมีจุดหมาย จุดหมายของชีวิตคือ ความสุข อิศราภาพ ความดี ความงามของชีวิต ซึ่งเป็นเรื่องเฉพาะตัวบุคคล และหากมีการพัฒนามนุษย์ให้มีจิตใจที่สูงขึ้นไป มนุษย์ผู้นั้นก็จะห่างจากการที่จะตกอยู่ภายใต้อิทธิพลครอบงำของตัณหา มานะ ทิฐิ หรือถูกตัณหา มานะ ทิฐิ ครอบงำน้อยลง และเมื่อถูกครอบงำน้อยลงก็เป็นอิสระแก่ตัวมากขึ้น มนุษย์ก็สามารถทำสิ่งที่ดีงามได้มากขึ้น

เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สังคม (Social animal) ที่จำเป็นต้องดำเนินชีวิตกันเป็นกลุ่มทั้งนี้เพราะมนุษย์ต้องการได้รับการตอบสนองทั้งทางร่างกายและทางจิตใจจากสมาชิกคนอื่น ๆ ในสังคม ดังนั้นการแสดงปฏิสัมพันธ์ (Interaction) ต่อกันของบุคคลในสังคมเพื่อให้ได้ในสิ่งที่ต้องการนั้นจึงเป็นเรื่องที่พบเห็นได้อยู่ตลอดเวลา แต่สิ่งที่น่าสนใจคือพฤติกรรมที่บุคคลแสดงปฏิสัมพันธ์ต่อกันทางสังคมนั้นจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อนตนเองบุคคลรอบข้าง รวมไปถึงสภาพแวดล้อมในสังคมนั้นอย่างไร (Katavanij, 2003 : 309) ซึ่งพฤติกรรมคือกริยาอาการบทบาทลีลาท่าทางการประพฤตินี้แสดงออกให้ปรากฏและสัมผัสได้ด้วยประสาทสัมผัสทางใดทางหนึ่งใน 5 ทางคือโสตสัมผัส จักขุสัมผัส ชิวหาสัมผัส สนาหสัมผัส และทางกายสัมผัสหรือการวัดด้วยเครื่องมือที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่ (Suwannasang, 1999 : 2)

ศิลปะจึงมีความจำเป็นที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์เพื่อยกระดับจิตวิญญาณให้สูงขึ้น จากระดับปัจเจกไปจนถึงระดับอภิมนุษย์ (Superman) ให้รู้แจ้งเห็นจริงและปัญญา คือ ความเข้าใจถึงสัจธรรมที่เป็นตัวความจริงเป็นเครื่องกำจัดกิเลสทุกอย่างได้เป็นอย่างดีโดยเนื้อแท้ก็คือ ศิลทั้งหมด เป็นเครื่องมือในการดับทุกข์ หรือโทษหายาๆ ที่เกิดขึ้นปรากฏอยู่ ทางกาย ทางวาจา ทั้งที่เป็นทุกข์แก่ตนเอง และแก่ผู้อื่น หรือสังคม ซึ่งทำให้บุคคลต้องดับด้วยศิลปะ และสมาธินั่นเอง ความดับทุกข์เหล่านั้นเกิดมาจากรากเหง้าของความทุกข์ชนิดที่เลื้อยวิสัยที่ศิลปะกับสมาธิจะดับไหวหรือดับได้ ศิล และสมาธิ จะดับได้ก็แต่เพียงความทุกข์ที่เป็นผลผลิตจากรากเหง้าเหล่านั้นเท่านั้น และเรียกว่า ปัญญา ซึ่งหมายถึงความรู้

อันถูกต้องแจ่มแจ้งและเด็ดขาด เราจะเห็นได้ว่า ปัญญาเป็นเครื่องมือดับทุกข์ ที่ดับถึงชั้นรากเหง้า เพื่อไม่ให้ทุกข์เกิดขึ้นมาได้อีกต่อไป โดยการพัฒนาตามกระบวนการด้านศีล สมาธิ ปัญญา หากมนุษย์ได้รับการพัฒนาแล้ว ย่อมสามารถที่จะเข้าหลักความเป็นจริงของชีวิตมนุษย์ เมื่อมีการเกิด ย่อมมีการพลัดพรากจากสิ่งอันเป็นที่รักยิ่ง ไม่สามารถครอบครองได้ตลอด เมื่อมีการพลัดพรากแล้วเกิดขึ้น ความทุกข์ย่อมเข้าครอบงำ ทำให้ตกอยู่ในภาวะของความทุกข์ได้ตลอดเวลา จะทำอย่างไรจึงจะสามารถปลดปล่อยสิ่งเหล่านี้ได้ ฉะนั้นการนำศีลมาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพชีวิต โดยขั้นต้นก็รักษาศีล คือทำตนให้เป็นคนมีระเบียบ มีวินัย ไม่อยู่ตามอารมณ์ ตามความอยากของตัว แต่อยู่อย่างคนมีระเบียบมีวินัย เรียกว่าเป็นคนมีศีล บังคับตัวเองได้ ควบคุมตัวเองได้ ไม่ปล่อยอะไรไปตามชอบใจ ไม่ทำอะไรตามใจตัว เพราะการกระทำต่างๆของมนุษย์ที่ปรากฏออกมาทาง กาย วาจา อันเกิดจากการปฏิบัติทางระบบต่างๆในร่างกายคือสมองระบบกล้ามเนื้อและระบบต่อมต่างๆรวมทั้งอารมณ์จิตใจที่เกิดจากสิ่งเร้าและสิ่งแวดล้อมต่างๆ จึงทำให้เกิดเป็นพฤติกรรมโดยมีปัจจัยกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ต่างมีองค์ประกอบต่างๆ กล่าวคือการแสดงออก “พฤติกรรม” (Behavior) ของมนุษย์นั้นไม่ได้เกิดขึ้นเองแต่เกิดจากสิ่งกระตุ้นซึ่งสิ่งที่กระตุ้นหรือปัจจัยกำหนดพฤติกรรมขึ้นมานี้มีหลายประการเช่นการเรียนรู้การคิดอารมณ์เจตคติและค่านิยม เป็นต้นเราจำเป็นต้องศึกษาเพื่อให้เข้าใจธรรมชาติรูปแบบและเหตุแห่งพฤติกรรมเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมมนุษย์ให้ก้าวหน้าต่อไปซึ่งในการเกิดพฤติกรรมของมนุษย์นั้นมีตัวปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดพื้นฐานที่แสดงออกของมนุษย์ ดังนั้น ศีลจึงเป็นเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์ แบบธรรมชาติ ในขั้นพื้นฐานเพื่อการดำเนินชีวิตโดยมีพฤติกรรมที่ถูกต้องในการสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและเพื่อนมนุษย์ ตั้งแต่การดูการฟัง การกินอยู่ บริโภค ทำอาชีพการงาน การอยู่ร่วมสังคมโดยไม่เบียดเบียนกัน ไม่ก่อความเดือดร้อนแก่ใครๆ รวมความว่าศีลก็คือการดำเนินชีวิตเป็นอยู่ที่ไม่ปราศจากการเบียดเบียน ไม่ก่อความเดือดร้อนต่อผู้อื่น ขณะเดียวกันก็จะยังก่อให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในสังคมมนุษย์ การพัฒนามนุษย์ตามหลักศีลนี้ยังเป็นระบบการฝึกฝนและการปฏิบัติอย่างที่เราเรียกว่า “การศึกษา” ส่วนในด้านที่จะพัฒนาบุคคลที่เขาแปลเป็นภาษาอังกฤษว่า Education สำหรับบุคคลฝึกตัวเองนี้เราเรียกว่าเป็นภาวนา และเราแปลภาวนาหรือเจริญว่า Development ในการพัฒนาบุคคลทางพระพุทธศาสนายังแบ่งได้เป็นบันไดสามขั้น กล่าวคือ ขั้นแรกจะต้องสอนให้ทุกคนประพฤติตนให้เรียบร้อยดีงาม มุ่งให้มีความเป็นระเบียบเรียบร้อยในสังคม ข้อปฏิบัติเบื้องต้น ใครๆ ก็รู้

กันว่าศีล และความหมายของศีล ก็คือ การทำกาย วาจา ให้เรียบร้อย เป็นหลักเนื่องกันมิให้ เกิดโทษทางกาย วาจา (PhraDhampitaka (P.A. Puytto), 1997 : 5)

สรุป

ศีลในฐานะเครื่องมือในการพัฒนามนุษย์เป็นการเสริมสร้างมนุษยธรรมที่สมบูรณ์ และยังสามารพัฒนามนุษย์ให้มีความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจทั้งเป็นแรง เสริมมนุษยธรรมให้มีความเจริญก้าวหน้าด้วยสติปัญญาที่ได้รับการพัฒนาแล้วและการ ส่งเสริมให้มนุษย์ ลดละความเห็นแก่ตัว กิเลสเบาบางลงความสันติสุขก็จะเกิดขึ้นกับสังคมได้ ซึ่งเป็นเป้าหมายของการพัฒนามนุษย์ตามหลักศีล เมื่อมนุษย์ได้รับการพัฒนาสังคมที่มนุษย์ อาศัยก็จะกลายเป็นสังคมที่เกื้อกูลต่อความเป็นอยู่ที่ดีงาม เป็นสังคมที่สงบสุข มั่นคงราบรื่น ปราศจากความยากจน และสามารถพึ่งตนเองได้ และการอยู่ร่วมกันของสังคมอย่างสันติสุข แม้ว่าพุทธปรัชญาจะสามารถนำใช้พัฒนามนุษย์ทุกหมวดก็ตาม แต่หลักการพัฒนามนุษย์ตาม หลักศีลนั้น จะมีความเหมาะสมกับการพัฒนามนุษย์ยุคปัจจุบัน เพราะเป็นการพัฒนาระดับ ปัจเจกบุคคล หมายถึงการพัฒนาทางด้านกาย จิต และปัญญา ทั้งสามด้าน เนื่องจากการ ดำเนินชีวิตของคนเรานั้นต้องมีทักษะ ความรู้ ความสามารถในการดิ้นรนต่อสู้เพื่อให้อยู่รอด และก้าวข้ามผ่านพ้นสิ่งเลวร้ายต่างๆ ที่เข้ามากระทบการดำเนินชีวิตหรือในหน้าที่การงาน พร้อมกันนั้นก็ต้องรู้จักแก้ปัญหาได้อย่างอย่างมีสติมีความรอบคอบและใช้ปัญญา หาก สามารถทำได้เช่นนี้เช่นนี้ความสำเร็จในการดำเนินชีวิตก็จะอยู่ไม่ไกลเกินเอื้อม ทั้งนี้เพราะ หลักศีลเมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับการพัฒนามนุษย์แล้วก็จะส่งผลทำให้การปฏิบัติงานของ บุคลากร ข้าราชการ ในองค์กรหรือหน่วยงานมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

References

- BuddhasaBhikkhu. (1994). *The practice of meditation*. (2nd ed.). Bangkok : Thammasapa The Goal of Education, Bangkok : Nirvana Press.
- Katavanij, T. (2003). *General Psychology*. Bangkok : SE-Education Public Co., Ltd.
- Mahachulalongkornrajavidyalaya University. (1996). Tipitaka Thai version of the Mahayana Buddhist scriptures. Mahachulalongkornrajavidyalaya University Press.
- N Nakhon, P. (2017). Precepts. *Online*. Retrived January 5, 2018 . From : <https://dictionary.sanook.com/search/dict-th-th-pleang>
- PhraDhampitaka (P.A. Puytto). (1996). *How can we improve our people*. (2nd ed.). Bangkok : Sahadhammik.

- PhraDhampitaka (P.A. Puytto). (1996). *Practice the right way*. (30th ed.). Bangkok : Buddhist Foundation.
- PhraDhampitaka (P.A. Puytto). (1997). *Buddhism develops people and society*. Bangkok : Local Printing Department, Department of Local Administration.
- PhraDhampitaka (P.A.Puytto). (1997). *Creativity for the Future of Humanity*. Bangkok : Coal Co., Ltd.
- PhraThepvethi (Prayuth Poyutto). (1989). *Buddhist Dictionary of Dhamma Commentary*. Bangkok : Mahachulalongkorn Rajabhat University Press.
- Prateppariyattimatee. (1997). *The Principle of Self-Development*. Bangkok : Liang Siang.
- Royal Academy. (1999). *Dictionary of Royal Academy*. (2nd ed.). Bangkok : Charoen Issara Literature Publishing House.
- SomdejPrayanasungvornSomdejprasungaracha. (1995). *The truth must be understood*. Bangkok : The Royal Printing College, Bangkok.
- Suwannasang, K. (1999). *General psychology*. (4th ed.) Bangkok : Thammasat University.
- Thanit P. (1997). *Ainsong b. 5*. Bangkok : Mahachulalongkornrajavidyalaya University.